

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗУМНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ

Серьогіна Дар'я Олександрівна
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
Харківський національний університет імені В. Н. Каразін
вул. Мירוносицька, 1, Харків, 61002, Україна
e-mail: serogina@i.ua
ORCID ID: 0000-0001-8795-199X

Метою статті є дослідження досвіду впровадження стратегії розумної спеціалізації в країнах ЄС та визначення можливостей імплементації принципів розумної спеціалізації для пілотних регіонів України. У результаті проведеного дослідження встановлено, що стратегія розумної спеціалізації в ідеалі повинна бути більш інтегративною в інноваційну політику, орієнтовану на дослідження та інновації, політику згуртування європейських ланцюжків створення вартості і мережевих ініціатив, промислової політики і в майбутньому буде розширювати поточні масштаби поширення, що було визнано Європейською комісією. Отже, на наступний період програмування (2021-2027) передбачається, серед іншого, що основна частина коштів Європейського фонду регіонального розвитку та Фонду згуртованості буде йти на розвиток інновацій, підтримку малого бізнесу, цифрових технологій та промислової модернізації. Це також означатиме перехід до низьковуглецевої, кругової економіки і боротьбі зі змінами клімату. Імплементація принципів розумної спеціалізації для країн ЄС, що характеризуються відкритістю інноваційних систем, створює умови для модернізації технології та регіональної спеціалізації задля забезпечення унікальних територіальних конкурентних переваг. Особливістю впровадження концепції розумної спеціалізації для регіонів ЄС з наявністю вагомим наукового та інноваційного потенціалу, потужних кластерів та розвинутої інфраструктури є використання принципу «підприємницького пошуку», що передбачає впровадження політики розумної спеціалізації «знизу вгору». Але, слід відзначити, що використання цього принципу на практиці є проблематичним як для країн ЄС, так і для України, яка знаходиться у процесі поступової децентралізації.

Достовірність результатів проведеного в роботі дослідження забезпечена застосуванням інструментів узагальнення і переробки офіційної статистики, експертних звітів, авторських спостережень і обчислень. Обґрунтованість отриманих результатів обумовлена коректністю застосування дослідницького і аналітичного апарату, апробованого в науковій практиці, а також завдяки порівнянню результатів роботи і даних міжнародного досвіду. Підставою для запропонованих рекомендацій послужила доказовість аналітичних висновків.

Ключові слова: розумна спеціалізація, регіональний розвиток, інноваційний та науковий потенціал, конкурентоспроможність, інтелектуальний капітал, економічний ріст, політика згуртування ЄС.

ВНЕДРЕНИЕ СТРАТЕГИИ РАЗУМНОЙ СПЕЦИАЛИЗАЦИИ В СТРАНАХ ЕС И УКРАИНЕ

Серёгина Дарья Александровна
кандидат экономических наук, старший научный сотрудник
Харьковский национальный университет имени В.Н.Каразина
ул. Мירוносицкая, 1, Харьков, 61002, Украина
e-mail: serogina@i.ua
ORCID ID: 0000-0001-8795-199X

Целью статьи является исследование опыта внедрения стратегии разумной специализации в странах ЕС и определение возможностей имплементации принципов разумной специализации для пилотных регионов Украины. В результате проведенного исследования установлено, что стратегия разумной специализации в идеале должна быть более интегративной в инновационную политику, ориентированную на исследования и инновации, политику сплочения европейских цепочек создания стоимости и сетевых инициатив, промышленную политику, и в будущем будет расширять текущие масштабы распространения, что было признано Европейской комиссией. Итак, на следующий период программирования (2021-2027) предполагается, среди прочего, что основная часть средств Европейского фонда регионального развития и Фонда сплоченности будет идти на развитие инноваций, поддержку малого бизнеса, цифровых технологий и промышленной модернизации. Это также будет означать переход к низкоуглеродной, круговой экономике и борьбе с изменениями климата. Имплементация принципов разумной специализации для стран ЕС, характеризующихся открытостью инновационных систем, создает условия для модернизации технологии и региональной специализации для обеспечения уникальных территориальных конкурентных преимуществ. Особенностью внедрения концепции разумной специализации для регионов ЕС с наличием весомого научного и инновационного потенциала, мощных кластеров и развитой инфраструктуры является использование

принципа «предприимательского поиска», предусматривающего внедрение политики разумной специализации «снизу вверх». Но, следует отметить, что использование этого принципа на практике проблематично как для стран ЕС, так и для Украины, которая находится в процессе постепенной децентрализации.

Достоверность результатов проведенного в работе исследования обеспечена применением инструментов обобщения и переработки официальной статистики, экспертных отчетов, авторских наблюдений и вычислений. Обоснованность полученных результатов обусловлена корректностью применения исследовательского и аналитического аппарата, апробированного в научной практике, а также благодаря сопоставлению результатов работы и данных международного опыта. Основанием для предложенных рекомендаций послужила доказательность аналитических выводов.

Ключевые слова: умная специализация, региональное развитие, инновационный и научный потенциал, конкурентоспособность, интеллектуальный капитал, экономический рост, политика сплочения ЕС.

IMPLEMENTATION OF A STRATEGY OF SMART SPECIALIZATION IN THE EU COUNTRIES AND UKRAINE

Daria Serogina

PhD, Senior Researcher

*V.N. Karazin Kharkiv National University,
1, Mironositskaya Str., Kharkiv, 61002, Ukraine*

e-mail: serogina@i.ua

ORCID ID: 0000-0001-8795-199X

The purpose of the article is to study the experience of implementation of the strategy of smart specialization in the EU and to determine the possibilities of implementing the principles of smart specialization for the pilot regions of Ukraine. As a result of the study, it has been found that the strategy of smart specialization should ideally be more integrative in research and innovation-oriented innovation policies, cohesion policy, European value chain and network initiatives, industrial policy, and in the future, will expand the current scale of dissemination, which was recognized by the European Commission. So, for the next programming period (2021-2027) proposed, among other things, that most of the funds of the European Regional Development Fund and the Cohesion Fund will go to the development of innovation, support for small business, digital technologies and industrial modernization. It will also mean the transition to a low-carbon, circular economy, and the fight against climate change. The implementation of the principles of smart specialization for the EU countries, characterized by the openness of innovative systems, creates conditions for the modernization of technology and regional specialization, in order to provide unique territorial competitive advantages. The peculiarity of the introduction of the concept of smart specialization for the EU regions with the availability of significant scientific and innovative potential, powerful clusters and developed infrastructure is the application of one of the important principles of smart specialization of «entrepreneurial search», that is, the initiation of a policy of smart specialization «from the bottom up». However, it should be noted that the use of this principle in practice is problematic both for the EU countries and for Ukraine, which is in the process of gradual decentralization.

The reliability of the results of the study carried out in the paper is ensured using tools for generalization and processing of official statistics, expert reports, author's observations and calculations. The validity of the results obtained is due to the correctness of the application of the research and analytical apparatus, tested in scientific practice, and due to the comparison of the results of work and the data of international experience. The basis for the proposed recommendations was the evidence of analytical conclusions.

Key words: Smart Specialization, Regional Development, Innovation and Research Capacity, Competitiveness, Intellectual Capital, Economic Growth, EU Cohesion Policy.

Постановка проблеми. Стратегії розвитку регіонів ЄС традиційно склались, в основному, з нейтральної по відношенню до секторів економіки і галузей політики з використанням горизонтальних заходів і були спрямовані на поліпшення загальних рамкових можливостей і умов, перш за все для інноваційного розвитку (людський капітал, захист прав інтелектуальної власності, відповідна науково-дослідницька та ІТ інфраструктура, забезпечення конкуренції та відкритості і т.д.). Але за останні роки ключове місце в політиці територіального розвитку, з огляду на цільові орієнтири по згуртуванню країн ЄС, займає нова стратегія, яка, зберігаючи акцент на горизонтальних заходах, додає вертикальну логіку, що пов'язано з так званою розумною спеціалізацією [1].

Підхід ЄС до регіонального економічного розвитку через розумну спеціалізацію отримує всебітне поширення. За останні п'ять років в Європі було розроблено понад 120 стратегій такої спеціалізації більш ніж на 67 мільярдів євро за підтримки Європейського фонду регіонального розвитку (на період 2014-2020), а також за рахунок національного і регіонального фінансування. Розумна спеціалізація сприяє міжрегіональному і транскордонному партнерству в таких областях, як промислова модернізація, цифровізація, енергоефективність та сільське господарство. Очікувані

досягнення до 2020 року включають в себе виведення на ринок 15 тисяч нових продуктів, а також створення 140 тисяч нових стартапів і створення 350 тисяч нових робочих місць [2]. Крім того, близько 2,5 млрд євро сфокусовано на кластерах і бізнес-мережах і 1,8 мільярда євро були заплановані в рамках Європейського соціального фонду (ESF) для дослідження питань зміцнення людського капіталу, технологічного розвитку та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Європі стратегія розумної спеціалізації (RIS3 або S3) стала провідним політичним інструментом політики згуртування [3; 4]. За останнє десятиліття вивченню питань запровадження RIS3 приділяли велику увагу не тільки вчені, а й європейські політики [5; 6].

Основним принципом розумної спеціалізації є те, що європейські регіони повинні прагнути досліджувати і використовувати ключові можливості для глобальних нішевих ринків з метою створення довгострокових конкурентних переваг [4; 7; 8]. Загальна мета RIS3 полягає в створенні новаторських, але специфічних за конкретними напрямками можливостей, які використовують наявні ресурси і компетенції в процесі диверсифікації і трансформації [4]. Зокрема, стратегії диверсифікації і трансформації повинні сприяти міжсекторальним зв'язкам і/або транскордонному співробітництву [9; 10].

Метою статті є дослідження досвіду впровадження стратегії розумної спеціалізації в країнах ЄС та визначення можливостей імплементації принципів розумної спеціалізації для пілотних регіонів України.

Основні результати дослідження. Визначальною ціллю провадження регіональної політики в країнах ЄС є подолання наслідків диспропорцій у територіальному розвитку завдяки створенню нових робочих місць, підвищення рівня конкурентоздатності, стимулювання економічного росту та якості життя. Фінансовим інструментом реалізації регіональної політики є європейські фонди: Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF), Фонд згуртування (CF) та Європейський соціальний фонд (ESF) з загальним бюджетом у розмірі 351,8 млрд євро, що становить практично третину бюджету ЄС.

Ефективність реалізації регіональної політики ЄС за рахунок фінансування європейськими фондами доводить створення нових робочих місць, дієві програми підтримки малого та середнього підприємництва, наукових проектів, подолання проявів забруднення навколишнього середовища, модернізація транспортної інфраструктури та повсемісне впровадження енергозберігаючих технологій.

Признаючи значення регіонального потенціалу в рамках ЄС, впроваджується політика згуртування на період 2014-2020 роки (Cohesion Policy), яка направлена на досягнення економічної, соціальної та територіальної єдності, підвищення конкурентоспроможності та стійкого зростання регіональних економік. Головним фінансовим інструментом реалізації зазначеної політики є фонд згуртування, що надає фінансування країнам з перехідною економікою (ВНП на душу населення менше 90 % за середній по ЄС) з метою подолання соціально-економічних диспропорцій та для забезпечення сталого розвитку таких країн.

Основними напрямками фінансування фонду згуртування з бюджетом у 75,4 млрд євро (63,3 млрд євро бюджет ЄС) на період 2014-2020 рр. є:

- розбудова транс'європейських транспортних мереж;
- захист навколишнього середовища з точки зору дослідження питання енергоефективності: використання відновлюваних джерел енергії; розвиток залізничного транспорту, підтримка інтермодальності у вантажоперевезеннях (використання двох та більше видів транспорту), підтримка покращення якості громадського транспорту тощо (рис. 1).

Основним бенефіціаром коштів фонду згуртування серед країн ЦСЄ стала Польща – 37 % від загального бюджету (рис. 2).

Звітність про фінансові дані свідчить про те, що з запланованих 75,4 млрд євро з бюджету фонду згуртування у 2018 році виділено на обрані проекти 54 млрд євро або 72 % (табл. 1). В усіх країнах, окрім Угорщини, де прийнятий об'єм фінансових ресурсів перевищує запланований, в середньому виділено на впровадження проектів на місцевому рівні близько 65 % від запланованих коштів, найменший відсоток спостерігається на Кіпрі та Мальті.

Однією з головних умов отримання фінансової допомоги із Фонду згуртування, з метою забезпечення більш ефективного використання коштів, є наявність стратегії регіональної розумної спеціалізації.

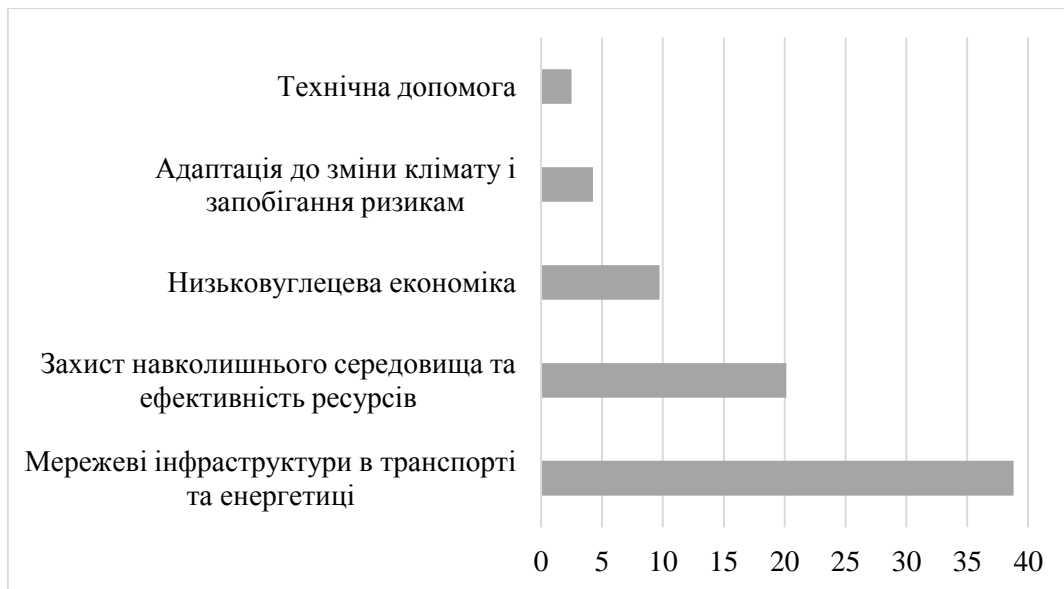

Рисунок 1 – Загальний бюджет за темою: Фонд згуртування, млрд євро
Джерело: побудовано автором за даними Європейської комісії [11]

Концепція розумної спеціалізації заохочує ефективні і дієві інвестиції. Регіони здатні зміцнити свій інноваційний потенціал і економічні перспективи відповідно до процесу творчого підприємництва (EDP). В Європі політика розумної спеціалізації вимагає індивідуального підходу в кожному конкретному випадку для кожної держави і регіону, а не застосування універсального підходу [6].

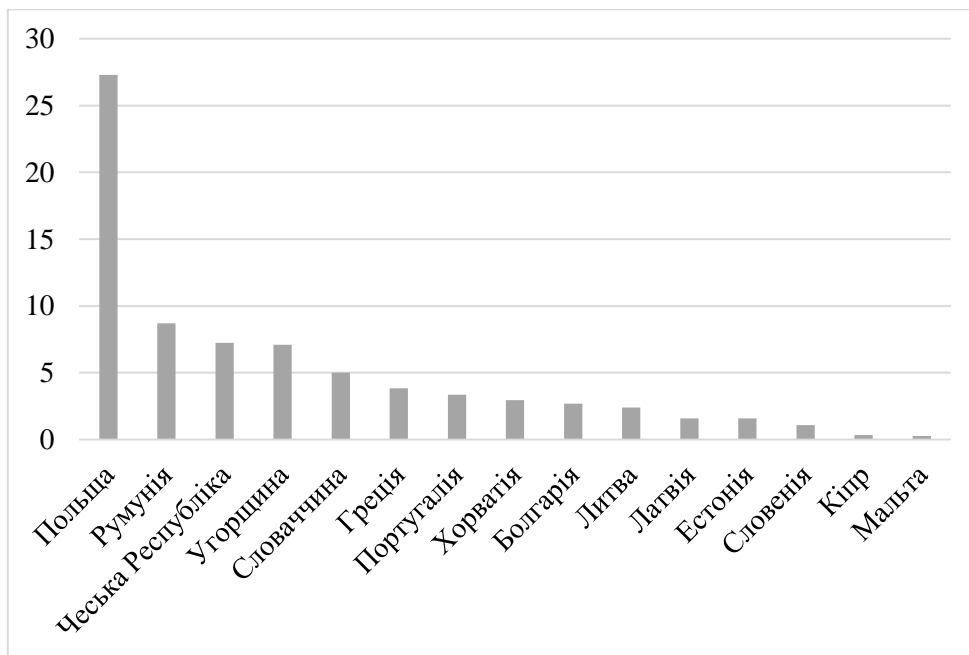

Рисунок 2 – Розподіл фінансової підтримки для реалізації політики згуртування в країнах Центральної та Східної Європи, млрд євро

Джерело: побудовано автором за даними Європейської комісії [11]

Розумна спеціалізація набирає обертів в якості моделі для децентралізованої та інноваційної політики під керівництвом територіального розвитку в ряді країн і регіонах по всьому світу (рис. 3).

Поруч з 18 країнами ЄС і 177 регіонами ЄС, є шість країн і 16 регіонів, що не входять в ЄС, зареєстровані на Платформі Розумної Спеціалізації. З 2016 Об'єднаний дослідницький центр працює з Сербією, Чорногорією, Республікою Македонія, Албанією, Косово, Боснією і Герцеговиною, Туреччиною, Україною, Молдовою, Білоруссю, Грузією і Тунісом, щоб допомогти цим країнам в розвитку їх стратегій розумної спеціалізації. Розумна спеціалізація сприяє не тільки зміцненню

знань на основі конкурентних переваг, а й створює умови для більш демократичної і прозорої політики, сприяє досягненню соціально-економічної стійкості в процесі знаходження інноваційних відповідей на соціальні виклики.

Таблиця 1 – Результати впровадження державою-членом національних та регіональних програм для Фонду згуртування (загальна вартість) станом на 30.06.2018 р.

Країна	Заплановано		Прийнято		Витрачено	
	млрд євро	% від запланованого об'єму	млрд євро	% від запланованого об'єму	млрд євро	% від запланованого об'єму
Угорщина	7,088	100	8,478	120	1,459	21
Словаччина	5,009	100	4,229	84	0,887	18
Литва	2,410	100	1,691	70	0,629	26
Польща	27,303	100	18,983	70	5,978	22
Греція	3,841	100	2,662	69	0,567	15
Латвія	1,587	100	1,049	66	0,258	16
Болгарія	2,680	100	1,769	66	0,282	11
Естонія	1,585	100	1,043	66	0,474	30
Словенія	1,075	100	0,700	65	0,223	21
Румунія	8,692	100	5,236	60	1,219	14
Португалія	3,366	100	2,020	60	0,422	13
Чеська Республіка	7,228	100	4,201	58	1,505	21
Хорватія	2,952	100	1,705	58	0,181	6
Кіпр	0,346	100	0,131	38	0,061	18
Мальта	0,256	100	0,054	21	0,020	8

Джерело: узагальнено автором за даними Європейської комісії [11]

Крім країн в рамках політики розширення ЄС, розумна спеціалізація присутня в Австралії, Бразилії, Чилі, Колумбії, Мексиці, Норвегії та Перу, також інтерес представляє поширення політики в Китаї, США, Канаді та Африці. Конкретні досягнення розумної спеціалізації за межами ЄС включають в себе: консолідуючі кластери з інноваційними проектами в галузі біотехнології, робототехніки та фотоніки в Боготі (Колумбія); виявлення зв'язків між наукою і промисловістю в автомобільному секторі Пернамбуку (Бразилія). Австралія була одна з найбільш ранніх adeptів розумної спеціалізації, а регіон долини Хантер є одним з перших в розробці стратегії розумної спеціалізації у 2015 році з використанням методології, розробленої в ЄС.

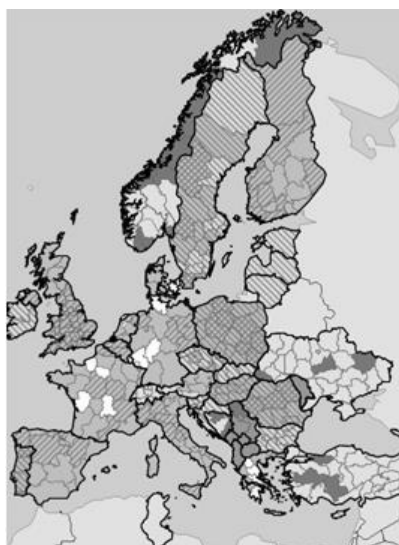

Рисунок 3 – Географія поширення розробки стратегій розумної спеціалізації

Джерело: за даними RIS3platform [12]

Розумна спеціалізація була розроблена для того, щоб інвестиції в дослідження та інновації відповідали місцевим умовам. Протягом фінансового періоду 2014-2020 років регіони і держави-члени повинні були розробити стратегії досліджень та інновацій для розумної спеціалізації з метою

визначення обмеженого числа пріоритетів, які можуть фінансуватися з Європейського фонду регіонального розвитку (ERDF). Дана ініціатива буде продовжена наступного програмного періоду 2021-2027.

Підхід розумної спеціалізації визначає стратегічні галузі для розвитку, засновані як на аналізі сильних сторін і потенціалу регіональних економік, так і на процесі підприємницького відкриття за участю всіх зацікавлених сторін. Він охоплює широкий погляд на інновації, який виходить за рамки науково-орієнтованих і заснованих на технологіях заходів, і вимагає ефективної стратегії втручання, підтримуваної ефективними механізмами моніторингу.

У Польщі регіон Славського почав свою першу інноваційну стратегію в 2003-2013 рр., результати якої були використані в подальшому, в той час як Великопольському регіону, у якого ніколи не було сильної спеціалізації, необхідно було почати процес підприємницьких відкриттів, що ведуть до регіональної стратегії розумної спеціалізації, за допомогою комплексних досліджень і аналізу існуючих умов.

У Данії та Швеції процесний підхід до створення високорозвинених інноваційних бізнес-структур полягав в систематичному виявленні взаємозв'язків і можливостей існуючих регіональних і національних стратегій у сфері інновацій та розвитку, а не у визначенні, наприклад, конкретних секторів як об'єкта для державного втручання з метою сприяння розумної спеціалізації.

Фінляндія, будучи лідером в області інновацій, продовжує впроваджувати розумний підхід до спеціалізації, ґрунтуючись на існуючих перевагах. Прекрасним прикладом є Альянс інновацій Оулу, який був створений, коли місто зіткнулося з серйозними структурними змінами, викликаними великими компаніями в області інформаційно-комунікаційних технологій, що виходять з міста, і тисячі робочих місць були втрачені. Метою альянсу став розвиток північної інноваційної екосистеми шляхом співпраці між державним, науковим та освітнім секторами і компаніями, які об'єднують кращі знання і ресурси з окремих областей. Такий підхід допоміг Оулу створити 2000 нових робочих місць, створити 300 нових стартапів в секторах інтенсивного росту знань і розробити нові підсектори інформаційно-комунікаційних технологій, які зробили сектор інформаційно-комунікаційних технологій в регіоні більш гнучким і стійким до можливих структурних змін.

Кожен регіон, незалежно від типу або рівня його соціально-економічного розвитку, може таким чином знайти свій власний шлях до сталого і інклюзивної зростання [13] з урахуванням стратегічних цілей ЄС. Наприклад, регіон з інтенсивним використанням вуглецю може зосередитися на перетворенні досвіду і технологій в традиційних заходах у більш екологічні види економічної діяльності, які вимагають аналогічних компетенцій і які будуть розвиватися в майбутньому в контексті пріоритетів політики ЄС.

Існування національних і регіональних інноваційних стратегій для розумної спеціалізації (S3) є умовою доступу до ресурсів для наукових досліджень і інновацій на поточний період програмування (2014-2020) політики згуртування ЄС. На основі спільного підходу (підприємницький процес відкриття), регіони по всій Європі і в деяких державах-членах повинні були визначити набір інновацій пріоритетних галузей, на яких слід зосередити зусилля громадської підтримки [14; 15].

Визначення пріоритетних напрямків інноваційно-орієнтованих інвестицій є ключовим принципом розумної спеціалізації. Згідно з рекомендаціями Європейської комісії з розробки стратегій розумної спеціалізації, пріоритети повинні бути визначені як домени, галузей і економічної діяльності, в яких регіони або країни мають конкурентну перевагу, або мають потенціал для створення зростання, заснованого на знаннях, з метою досягнення економічної трансформації, необхідної для вирішення основних і найбільш актуальних проблем для суспільства і природного та антропогенного середовища [16]. Незважаючи на відмінності в отриманні повістки дня S3 в ЄС і труднощі, що зустрічаються в економічно слабких регіонах з обмеженими інституційними можливостями, є свідчення прогресу в розробці регіональних та національних інноваційних політик і високої прихильності ідеям і процесам S3. За останні кілька років держави-члени і регіони поступово переходять від дизайну своїх стратегій до стадії впровадження.

Найбільші інвестиції в дослідження та інновації (R&I) в абсолютному вираженні заплановані в Східній і Південній Європі (ERDF, ESF), особливо в рамках тематичного завдання (TO1) дослідження та інновації. В середньому 10,6 % ESIF припадають на дослідження та інновації. Частка запланованих інвестицій в дослідження та інновації вище в Північній Європі.

В рамках TO1 п'ять найбільших запланованих категорій інвестицій – це дослідні та інноваційні процеси в малих і середніх підприємствах на суму 6,7 млрд євро; науково-інноваційна інфраструктура – 6 млрд євро; передача технологій і співробітництво між університетами і підприємствами, що в першу чергу вплине на розвиток малих і середніх підприємств, в розмірі

4,4 млрд євро; дослідницька та інноваційна діяльність в державних дослідницьких центрах і центрах компетенцій, включаючи нетворкінг, в розмірі 4,2 млрд євро, а також дослідні та інноваційні процеси на великих підприємствах – 2,5 млрд євро. Польща, Італія, Чеська Республіка, Португалія та Угорщина входять до числа найбільших одержувачів допомоги ERDF для ініціатив TO1 (Thematic Objective 1 / Тематична Мета 1), як видно з даних в табл. 2.

Таблиця 2 – Тематична Мета 1 (Наукові дослідження та інновації): ERDF найбільші одержувачі (топ-7 країн), період програмування 2014-2020 рр.

Держава-член ЄС	Сума (EUR)*	% від загального вкладу ERDF для TO 1 (ЄС-28)
Польща	8351428665	20,3
Іспанія	4736201898	11,5
Німеччина	3819050875	9,3
Італія	3512735843	8,5
Чеська Республіка	2421050979	5,9
Португалія	2328812052	5,7
Угорщина	2148860450	5,2

* Розмір фінансування ЄС для кожної держави-члена не включає фінансові ресурси, виділені в рамках програм територіального співробітництва. Внесок ЄС у TO1 при територіальній співпраці становить 1,8 млн євро.

Джерело: узагальнено автором за даними Європейської комісії [11]

При розподілі 8 351 млн євро Польща є найбільшим реципієнтом серед 28 держав-членів; в той час як Італія (3,512 млн євро), Чехія (2,421 млн євро), Португалія (2,329 млн євро) та Угорщина (2,149 млн євро) займають відповідно четверте, п'яте, шосте та сьоме місце (табл. 2 і рис. 4). Варто відзначити, що ці п'ять країн разом узяті складають 46 % від загального бюджету ERDF-TO1. З огляду на розмір країн розподіл ERDF-TO1 в Литві і Словенії значно менше: 679 млн євро (1,7 % від загального числа) і 462 млн євро (1,1 %) відповідно.

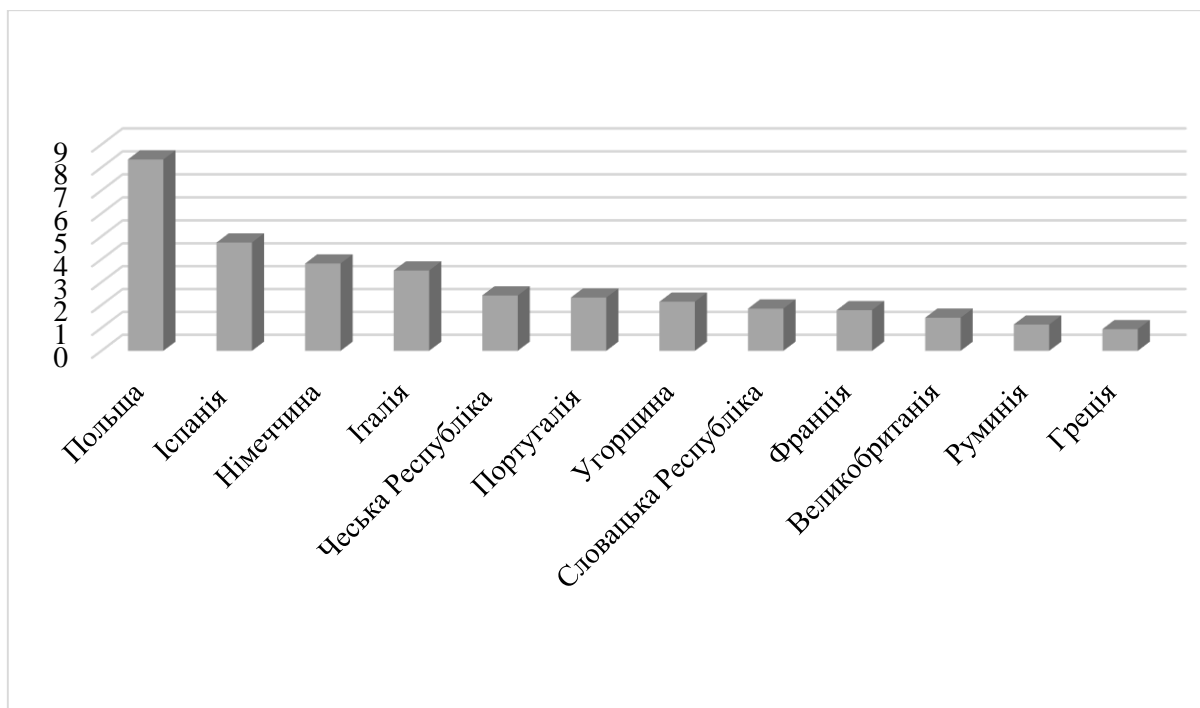

Рисунок 4 – Тематична Мета 1 (Наукові дослідження та інновації): найбільші одержувачі ERDF (топ-7 країн), період програмування 2014-2020, млн євро

Джерело: побудовано автором за даними Європейської комісії [11]

S3 впливає на розподіл державних ресурсів в інших галузях політики і ТО, зокрема: зміцнення і реорганізація місцевих виробничих систем (ТО3); цифрова економіка (ТО2); перехід

до низьковуглецевої економіки (ТО4); підвищення кваліфікації та освіта (ТО8 і ТО10). Є, наприклад, заявки, що підтримують індустріальні докторанти та дослідницькі стипендії, а також заявки на просування інтернаціоналізації малих і середніх підприємств і створення нових підприємств в галузях інновацій, пов'язаних з S3.

У стратегічних документах RIS3 більшість регіонів і держав-членів визначили різні комбінації пріоритетів. Процес визначення RIS3 визначив ряд тематичних пріоритетних областей для інвестицій – наприклад, охорона здоров'я, екологія, енергетика і промислова модернізація, засновані на ключових стимулюючих технологіях, транспорт, мобільність, креативна економіка, біоекономіка і багато іншого. Зазначені області були виявлені на перетині економічних секторів, які, як очікується, будуть розвиватися швидше завдяки своїй новизні, різноманітності та інноваційності, а також новим маркетинговим і організаційним рішенням. Проте, це може також вимагати перегляду традиційних секторів шляхом змішування їх з новими економічними областями або зосередження уваги на їх конкретних елементах з нової точки зору на основі конкретної переваги.

У Польщі процес пошуку RIS3 привів до 20 національних і 81 регіональних інтелектуальних спеціалізацій, які охоплюють як традиційні сектори (такі як туризм, меблева галузь або сільське господарство), так і більш інноваційні технології та промислові процеси (такі як багатофункціональні матеріали, включаючи нанопроцеси і нанопродукти).

У Великобританії впровадження стратегії розумної спеціалізації залежить від унікальних обставин, створених «державами-членами» (Англії, Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу). Інноваційна політика розробляється на національному рівні у партнерстві з підприємствами та дослідницькими інститутами, тоді як інші елементи розумної спеціалізації можуть бути найкращим чином впроваджені на місцевому рівні, такі як зміцнення місцевої інноваційної екосистеми (екосистем) і створення місцевих можливостей, підтримки місцевих ланцюжків поставок для інвестицій і співпраці, стимулювання і використання різних можливостей соціальних інновацій; брендинг і позиціонування території як центру розумної спеціалізації.

Стратегія розумної спеціалізації Ірландії передбачає багаторічні плани щодо складання бюджету і визначення пріоритетів інвестицій, пов'язаних з дослідженнями та розробками, що ідентифікують 14 стратегічних областей, в яких державні інвестиції повинні бути сконцентровані на наукових дослідженнях. Ці стратегічні області охоплюють пріоритети як на національному рівні, так і на регіональному рівні. Оптимізація існуючих сильних сторін свідчить про регіональні спеціалізації, такі як концентрація медичних технологій на Заході Ірландії або видобуток морської відновлюваної енергії на Заході та Північно-Заході.

Естонія вибрала технології поверхневого покриття і нанотехнології в нових матеріалах, як одну з областей розумної спеціалізації. Наприклад, компанія Skeleton Technologies використовувала грант ERDF для розробки високопродуктивної і конкурентоспроможної технології ультраконденсаторів. У поєднанні з підтримкою в рамках Horizon2020 і подальшим фінансуванням Європейським інвестиційним банком компанія стала провідним європейським виробником ультраконденсаторів.

Результати дослідження Європейської комісії (JRC), що аналізує проекти, запущені в рамках ERDF Тематична мета 1 «Активізація наукових досліджень, технологічного розвитку та інновацій», свідчать про те, що підхід розумної спеціалізації (RIS3) втілюється в життя і грає ключову роль в реалізації пов'язаних з інноваціями ERDF заходів в рамках національних і регіональних оперативних програм. У більшості розглянутих викликів регулювання RIS3 є обов'язковою умовою для фінансування досліджень та інновацій [17].

Дослідження також показує існування поширення розумної спеціалізації на інші області політики, зокрема конкурентоспроможність малих і середніх підприємств, доступ і використання ІКТ, перехід до економіки з низьким рівнем викидів вуглецю, а також освіта та професійна підготовка. Існують проекти, що охоплюють різні інструменти політики, які підтримують комплексні проектні пропозиції, які стосуються пріоритетних галузей RIS3. Дослідження показує, що найбільш поширеною категорією бенефіціарів є консорціуми підприємств і дослідницьких організацій.

На національному, регіональному та місцевому рівнях з'явилися нові практики з розробки інноваційної політики. Підхід RIS3 привів до значних структурних і інституційних змін в регіональному управлінні, ініціювання або зміцнення міжвідомчої співпраці, участі та інклюзивного управління, створив можливості для застосування більш прозорого і ефективного механізму моніторингу.

У Чеській Республіці національна влада дала регіонам можливість визначати свої власні пріоритети, досліджуючи сильні і слабкі сторони у сфері досліджень і інновацій, потенціал зростання і взаємодію з регіональними партнерами. Це повинно привести до кращого розподілу фінансових

ресурсів. Хоча регіони, як і раніше, не мають офіційних юридичних обов'язків у сфері проведення досліджень і впровадження інновацій, вони розробили свої стратегії RIS3 і керують ними в рамках проекту Smart Accelerator, що фінансується ESIF в залежності від готовності регіонів.

У Словенії стратегічні дослідження та інноваційні партнерства (SRIP), створені на етапі проектування RIS3, грають ключову роль в перетворенні структури управління. SRIP – це кластери, які об'єднують компанії, інститути знань, організації громадянського суспільства та, зокрема, різні державні послуги. RIS3 ініціював безпрецедентний пул досліджень, технологій, розробок та інновацій в ключових пріоритетних областях. Це супроводжується всеосяжною і добре скоординованою державною підтримкою, яка охоплює всі відповідні аспекти конкурентоспроможності, і одночасно виокремлює перспективні види інновацій за допомогою інтеграції науки, техніки, дизайну та мистецтва.

У Сицилії (Італія) новатори вказали, що більшість ідей часто не виходили далі етапу розробки через недостатнє фінансування. Регіональні власті визнали необхідність використання іншої моделі управління. Нова міжвідомча структура тепер координує аналіз, планування, керівництво та моніторинг RIS3.

У Лапландії з'явилося системне мислення RIS3 (а не нова структура управління): впровадження RIS3 здійснюється горизонтально на всіх рівнях процесу планування та прийняття рішень в регіональному розвитку.

У Східній Македонії та Фракії (Греція) процес підприємницьких відкриттів (EDP) вимагав не тільки введення діалогу за участю громадськості в процесі розробки наукових досліджень, технологій та інновацій, а й відновлення зусиль по зміцненню довіри до державного сектора. Ця передача «підприємницьких знань» в політичне втручання потребувала окрім іншого, щоб зацікавлені сторони, що брали участь в EDP, були проінформовані про результати політики.

У Калабрії (Італія) був введений новий підхід для заохочення участі зацікавлених сторін на етапі розробки і впровадження RIS3. Поряд зі створенням тематичних семінарів були реалізовані різні інструменти (онлайн-консультації, глобальний аналіз ланцюжка створення вартості і т. д.) Для сприяння збору інформації та публічним дебатам було запущено вісім тематичних платформ, щоб зберегти імпульс, створений RIS3. Вони повинні були сприяти співпраці між галуззю науки, вивчати ринкові можливості, допомагати вибирати і контролювати інноваційні області, підтримувати зовнішню орієнтацію регіональних фірм і глобальну участь і формувати процеси прийняття рішень в цілому. Нещодавно створений керівний комітет RIS3 відповідає за прийняття рішень про перегляд стратегії і дослідженні нових областей інновацій.

Поява підходу «знизу-вгору» до вироблення політики призвела до різкої зміни підходу до інновацій в Поморському регіоні (Польща). Були розроблені різні інструменти, такі як спільні платформи і форуми, для залучення зацікавлених сторін до безперервного і довгострокового обміну. Була мобілізована вся екосистема, і навчальні заклади почали налагоджувати партнерські відносини з підприємствами.

Логіка RIS3 сприяла прояву економічної трансформації широкого кола регіонів. Це призводить до зростання, заснованого на знаннях на місцевому рівні, в той же час руйнуючи ізоляційні бар'єри між дослідженнями і економічним розвитком. Крім того, безперервний процес підприємницького відкриття сприяє міжсекторальній практиці роботи і появі кластерів в якості практичного інструменту заохочення зацікавленості і співпраці зацікавлених сторін, а перехід до орієнтованого на попит підходу до R&I сприяє розвитку приватного співфінансування.

Серед семи областей спеціалізації, відібраних регіоном Лангедок-Руссільон (Франція), один, присвячений водним технологіям, є прикладом впливу структурного ефекту RIS3 на регіональну екосистему в конкретній галузі. Роль структури RIS3 зіграла вирішальну роль у сприянні більш швидкому розвитку шести груп інтегрованих рішень в області водних технологій для кращого доступу до міжнародних ринків.

В регіоні Емілія-Романья (Італія) RIS3 дав новий імпульс до орієнтованої на попит перебудови регіональної політики наукових досліджень та інновацій. Інтелектуальна спеціалізація допомагає більш ефективно задовольняти потреби компаній в інноваціях за допомогою цілеспрямованої підтримки дослідницьких проектів, результати яких можуть бути використані для створення нових продуктів і процесів, які генерують ринкову вартість і підвищують конкурентоспроможність регіональних компаній.

У Подкарпатське (Польща) розвиток авіаційного та аеронавігаційного кластера допомагає регіональній економіці диверсифікуватися з агропродовольчої галузі в високотехнологічні галузі і створює зв'язки з авіаційними підприємствами світового класу і дослідницькою діяльністю.

Розумна спеціалізація надає провідну роль університетам в якості дійових осіб в їх місцевих інноваційних екосистемах. Університети стали грати все більш важливу роль в розробці і впровадженні регіональних RIS3 і мають набагато більше значення, ніж просто генератори технологічних досліджень. Існує можливість перетворення присутності кращих університетів і дослідницьких центрів в переваги для місцевих підприємств і місцевої економіки.

Проведені дослідження підтверджують, що за останні 4 роки завдяки S3 взаємодія між різними зацікавленими сторонами в інноваційних екосистемах (включаючи університети і дослідницькі центри) значно покращилася.

У Каталонії (Іспанія) Університет Жирони створив незалежні організації, спрямовані на підвищення соціального і економічного впливу університету, виступаючи в якості мостів між академією, місцевим продуктивним сектором, інститутами і суспільством. Такі організації виступають в ролі бізнес-брокерів знань між дослідниками і місцевим приватним сектором, запускаючи початкове втілення EDP і беручи участь в ньому.

Розумна спеціалізація допомогла розвинути більш цілеспрямовані і стратегічні відносини між регіональним органом Верmland (Швеція) і Університетом Карлштадт. Було створено оновлену угоду про співпрацю державних науково-дослідних установ, що спрямована на розвиток передового досвіду в галузі викладання і досліджень на основі взаємодії з місцевими установами приватного та державного секторів, а також на розширення міжнародного профілю університету та регіону.

Одна з найсерйозніших проблем, з якими стикається сучасна регіональна інноваційна політика в регіонах ЄС, стосується регіонів з дуже обмеженими активами, пов'язаними з інноваціями. Наприклад, в деяких регіонах немає науково-дослідних інститутів; всі інші регіони, особливо в Східній Європі, поки демонструють дуже обмежений потенціал для розвитку інноваційної системи [18], стримуваній інституційними і управлінськими проблемами, а також технологічними проблемами. Існують деякі програми ЄС, спеціально призначені для надання допомоги таким регіонам в їх розробці програм і політики. Проте як і раніше існує проблема, пов'язана з тим, що використання сукупності інструментів інноваційної політики, розгорнутих країнами-членами ЄС, повинна мати високу ефективність незалежно від їх рівня розвитку. Як і раніше існує відносна однорідність між країнами ЄС не тільки з точки зору загального спектра політичних інструментів для інноваційної політики, а й з точки зору конкретного поєднання розгорнутих інструментів, в значній мірі незалежно від рівня розвитку, а також особливостей країн. Тенденція до однорідності політики застосування стратегії розумної спеціалізації призведе до невірних політичних пріоритетів; основні пріоритети повинні ставитися до абсорбції та адаптації існуючих прикордонних технологій, а не ініціатив, спрямованих на сприяння таким функціям [19].

Наявні в даний час дані свідчать про те, що між державами-членами існує досить велика ступінь гетерогенності з точки зору їх діяльності та цілей щодо визначення пріоритетів в області інноваційної політики, принаймні, щодо розумної спеціалізації. Тут немає очевидної закономірності: регіони Європи вибирають різні індивідуальні тематичні та галузеві пріоритети. Як процес розробки стратегій розумної спеціалізації, так і їх зміст визначаються рівнем розвитку соціально-економічних структур, інноваційних систем, бізнес- і підприємницького складу, а також інституційних і адміністративних механізмів в державах-членах і регіонах, ці умови істотно розрізняються по регіонах. Процес формування стратегій інтелектуальної спеціалізації в регіонах і державах-членах зі слабким інноваційним або підприємницьким спадком істотно відрізняється від процесу в регіонах, які мають передовий досвід на європейському рівні щодо конкурентоспроможності інновацій і бізнесу; розробка стратегії слідувала різними шляхами, з використанням різноманітних методологій по регіонах, і можна зробити висновок, що не існує універсальної моделі.

Просування інновацій та конкурентоспроможності на основі стратегій RIS3 для країн з низьким рівнем доходу або низьким економічним зростанням, для регіонів зі слабкими інституційними структурами ускладнюється через те, що такі території вимагають особливої уваги щодо людського капіталу, ролі вищих навчальних закладів та постачальників освітніх послуг. В цілому, інноваційні суб'єкти в менш розвинених регіонах часто характеризуються слабкими зв'язками зі світовим дослідним і інноваційним співтовариством і глобальними ланцюжками створення вартості. Цільова підтримка RIS3 може сприяти подоланню цих вузьких місць.

Досвід Східної Македонії та Фракії є прикладом надання цільової підтримки RIS3 відстаючим регіонам [20]. Результати впровадження проекту Цілеспрямованої підтримки RIS3 для відстаючих регіонів і завершеного проекту Цільовий підтримки RIS3 для Східної Македонії та Фракії вказують на більш глибоке розуміння RIS3 і концепції підприємницького відкриття, важливість постійної довіри а також культури співпраці, приділяючи особливу увагу конкретним результатам,

необхідність ефективної координації між національними і регіональними зацікавленими сторонами, а також зосередження на конкретних результатах в короткостроковій перспективі. Обидва проекти також показують, що відстаючі регіони можуть відігравати провідну роль в аспектах, пов'язаних з RIS3, такі регіони володіють необхідними ресурсами для розробки практичного підходу до застосування RIS3, а їх досвід може стати корисним для інших регіонів.

Розумна спеціалізація уможливорює диференціацію інноваційних схем згідно потенціалу і потреб конкретної території. Отже, завдання для пілотних регіонів України полягає в мобілізації внутрішніх можливостей і ресурсів в сферах, на яких регіони спеціалізуються. Розумна спеціалізація також вважається одним з інструментів реагування на соціальні виклики такі як зміна клімату і зелене зростання, старіння населення і демографічні зміни тощо. Таким чином, підтримка використання стратегії розумної спеціалізації важлива для розкриття перспективних секторів спеціалізації пілотних регіонів України, що в кінцевому підсумку призведе до нових форм економічної діяльності.

Тобто виявлення пріоритетних галузей розумної спеціалізації важливий етап для досягнення економічного розвитку і забезпечення зростання за допомогою підтримки економіки, заснованої на інноваціях. Необхідною умовою для застосування інструменту розумної спеціалізації є нарощування потенціалу з розробки та реалізації стратегій розумної спеціалізації.

Стратегія розумної спеціалізації на етапі проектування заохочує розвиток територіальної згуртованості і ширшу територіальну інтеграцію з ЄС. Вона спрямована на те, щоб з максимальною вигодою використовувати територіальні «активи» регіону на основі принципу врахування особливостей конкретної території, тобто реалізації проектів розумної спеціалізації з урахуванням галузевого і територіального контекстів.

Висновки. RIS3 в ідеалі повинна бути більш інтегративною в інноваційну політику, орієнтовану на дослідження та інновації, політику згуртування, європейських ланцюжків створення вартості і мережевих ініціатив, промислової політику [21]. Це узгоджується з цілеспрямованою політикою в області R&I, яка повинна мати соціальну значимість і носити багатосекторальний характер [22]. Таким чином, RIS3 в майбутньому буде розширювати поточні масштаби поширення, що було визнано Європейською комісією. Отже, на наступний період програмування (2021-2027 рр.) передбачається, серед іншого, що основна частина коштів Європейського фонду регіонального розвитку та Фонду згуртованості буде йти на розвиток інновацій, підтримку малого бізнесу, цифрових технологій та промислової модернізації. Це також означатиме перехід до низьковуглецевої, кругової економіки і боротьбі зі змінами клімату.

Імплементация принципів розумної спеціалізації для країн ЄС, що характеризуються відкритістю інноваційних систем, створює умови для модернізації технології та регіональної спеціалізації задля забезпечення унікальних територіальних конкурентних переваг. Особливістю впровадження концепції розумної спеціалізації для регіонів ЄС з наявністю вагомим наукового та інноваційного потенціалу, потужних кластерів та розвинутої інфраструктури є використання принципу «підприємницького пошуку», що передбачає впровадження політики розумної спеціалізації «знизу вгору». Але, слід відзначити, що використання цього принципу на практиці є проблематичним як для країн ЄС так і для України, яка знаходиться у процесі поступової децентралізації. Враховуючи цей факт, органи державного та місцевого самоврядування мають ініціювати на основі розумної спеціалізації інноваційну та наукову політику та стати активними учасниками її реалізації.

Література

1. Foray D., David P., Hall B. Smart specialization – The Concept. *Knowledge Economists Policy Brief*. 2009. № 9. URL : http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download_en/kfg_policy_brief_no9.pdf (дата звернення: 15.09.2018).
2. As planned in the national or regional operational programmes for 2014-2020: European Commission. URL : <https://cohesiondata.ec.europa.eu/themes> (дата звернення: 19.09.2018).
3. Foray D. From smart specialization to smart specialization policy. *European Journal of Innovation Management*. 2014. 17(4). P. 492–507. DOI: 10.1108/EJIM-09-2014-0096.
4. McCann P., Ortega-Argiles R. Smart Specialization, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy. *Regional Studies*. 2015. 49(8). P. 1291–1302. DOI: 10.1080/00343404.2013.799769.
5. Landabaso M., Mouton B. Towards a different regional innovation policy: 8 years of European experience through the European regional development fund innovative actions. *Regional*

- Development and Conditions for Innovation in the Network Society. West Lafayette: Purdue University Press, 2005. P. 209–240.
6. McCann P., Ortega-Argilés R. Smart specialization in European regions: Issues of strategy, institutions and implementation. *European Journal of Innovation Management*. 2014. 17(4). P. 409–427. DOI: 10.1108/EJIM-05-2014-0052.
  7. Reid A., Maroulis N. From Strategy to Implementation: The Real Challenge for Smart Specialization Policy. In *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*. Academic Press. 2017. P. 293–318.
  8. Fellnhofer K. Facilitating entrepreneurial discovery in smart specialization via stakeholder participation within online mechanisms for knowledge-based policy advice. *Cogent Business & Management*. 2017. 4(1). P. 1–14. DOI: 10.1080/23311975.2017.1296802.
  9. Gianelle C., Goenaga X., Gonzalez I., Thissen M. Smart specialization in the tangled web of European inter-regional trade. JRC Technical reports. S3 Working Paper Series. JRC – European Commission, 2014. URL : http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/114903/JRC89824_S3_tangled_Web_of_European_inter-regionalTrade.pdf/fae14571-9450-4658-9f1c-d51df8069054 (дата звернення: 07.10.2018).
  10. Lämmer-Gamp T., Köcker G.M., Nerger M. Cluster Collaboration and Business Support Tools to Facilitate Entrepreneurship, Cross-sectoral Collaboration and Growth. URL : <http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cluster/observatory/2014-10-10-ecoreport-d41> (дата звернення: 11.10.2018).
  11. European Commission – DG Regional Policy data sets (Open data platform). URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/evaluations/data-for-research/ (дата звернення: 15.10.2018).
  12. ESIF-viewer, visualising data. URL : <http://RIS3platform.jrc.ec.europa.eu/esif-viewer> (дата звернення: 25.10.2018).
  13. Foray D. Smart specialization. Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy. Routledge. Abingdon (UK) and New York (NY), 2015. 104 p.
  14. European Commission. Guide to Research and Innovation Strategies for Smart specializations (RIS3). Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2012. URL : https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf (дата звернення: 01.11.2018).
  15. Foray D., Goenaga X. The Goals of Smart specialization. *Institute for Prospective Technological Studies: S3 Policy Brief Series*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2013. № 01. URL : <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC82213.pdf> (дата звернення: 04.11.2018).
  16. European Commission. Frequently Asked Questions on RIS3. URL : <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/faqs-on-ris3>, retrieved on 01/06/2017 (дата звернення: 05.11.2018).
  17. Gianelle C., Guzzo F., Mieszkowski K. Smart specialization at work: Analysis of the calls launched under ERDF Operational Programmes. DG JRC Technical Report, forthcoming. URL : http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/222593/Smart+Specialisation+at+work_Analysis+of+the+calls+launched+under+ERDF+Operational+Programmes/ed9f9e8d-c2e1-4667-832f-f1551f62f583 (дата звернення: 09.11.2018).
  18. KIT Territorial Dimension of Innovation and Knowledge Economy. Luxembourg. URL : https://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/kit.html (дата звернення: 15.11.2018).
  19. Veugeleers R. Do we have the right kind of diversity in innovation policies among EU Member States? Working paper № 108. Welfare Wealth Work, Framework 7. Research Project. URL : http://www.foreurope.eu/fileadmin/documents/pdf/Workingpapers/WWWforEurope_WPS_no108_MS228.pdf (дата звернення: 21.11.2018).
  20. Boden M., Dos Santos P., Haegeman K., Marinelli E., Valer, S. European Parliament Preparatory Action «Actual and desired state of the economic potential in regions outside the Greek capital Athens». Administrative agreement (aa) no. 2014ce160at056 between dg regional policy (REGIO) and DG Joint Research Centre (JRC). Final Report December. URL : <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/143661/European+Parliament+Preparatory+Action+RIS3+in+REMT+Final+Report/ecc81ce1-3542-4cd6-bb93-c2679e218b43> (дата звернення: 26.11.2018).
  21. Foray D., Morgan K., Radosevic S. The role of smart specialization in the EU research and

innovation policy landscape / European Commission. URL : http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/brochure/smart/role_smartspecialisation_ri.pdf (дата звернення: 28.11.2018).

22. Mazzucato M. Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union: A problem-solving approach to fuel innovation-led growth. Brussels: European Commission. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/mazzucato_report_2018.pdf (дата звернення: 01.12.2018).

References

1. Foray, D., David, P. and Hall, B. (2009). Smart specialization – The Concept. *Knowledge Economists Policy Brief*, 9, June. [online] Available at: http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download_en/kfg_policy_brief_no9.pdf [Accessed 15 Sept. 2018].
2. European Commission. (2014). As planned in the national or regional operational programmes for 2014-20. [online] Available at: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/themes> [Accessed 19 Sept. 2018].
3. Foray, D., (2014). From smart specialization to smart specialization policy. *European Journal of Innovation Management*, 17(4), pp. 492–507. DOI: 10.1108/EJIM-09-2014-0096.
4. McCann, P., and Ortega-Argiles, R. (2015). Smart Specialization, Regional Growth and Applications to European Union Cohesion Policy. *Regional Studies*, 49(8), pp. 1291–1302. DOI: 10.1080/00343404.2013.799769.
5. Landabaso, M. and Mouton, B. (2005). Towards a different regional innovation policy: 8 years of European experience through the European regional development fund innovative actions. *Regional Development and Conditions for Innovation in the Network Society*. Purdue University Press, West Lafayette, IN, pp. 209–240.
6. McCann, P. and Ortega-Argilés, R. (2014). Smart specialization in European regions: Issues of strategy, institutions and implementation. *European Journal of Innovation Management*, 17(4), pp. 409–427. DOI: 10.1108/EJIM-05-2014-0052.
7. Reid, A. and Maroulis, N. (2017). From Strategy to Implementation: The Real Challenge for Smart Specialization Policy. In *Advances in the Theory and Practice of Smart Specialization*. Academic Press, pp. 293–318.
8. Fellnhöfer, K. (2017). Facilitating entrepreneurial discovery in smart specialization via stakeholder participation within online mechanisms for knowledge-based policy advice. *Cogent Business & Management*, 4(1), pp. 1–14. DOI: 10.1080/23311975.2017.1296802.
9. Gianelle, C., Goenaga, X., Gonzalez, I. and Thissen, M. (2014). Smart specialization in the tangled web of European inter-regional trade. JRC Technical reports; S3 Working Paper Series. JRC – European Commission. [online] Available at: http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/114903/JRC89824_S3_tangled_Web_of_European_inter-regionalTrade.pdf/fae14571-9450-4658-9f1c-d51df8069054 [Accessed 7 Oct. 2018].
10. Lämmer-Gamp, T., zu Köcker, G.M. and Nerger, M. (2014). Cluster Collaboration and Business Support Tools to Facilitate Entrepreneurship, Cross-sectoral Collaboration and Growth. [online] Available at: <http://ec.europa.eu/enterprise/initiatives/cluster/observatory/2014-10-10-ecoreport-d41> [Accessed 11 Oct. 2018].
11. European Commission. (2018). DG Regional Policy data sets (Open data platform). [online] Available at: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/evaluations/data-for-research/ [Accessed 15 Oct. 2018].
12. RIS3platform.jrc.ec.europa.eu. (2018). ESIF-viewer, visualising data. [online] Available at: <http://RIS3platform.jrc.ec.europa.eu/esif-viewer> [Accessed 25 Oct. 2018].
13. Foray, D. (2015). Smart specialization. Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy. Routledge, Abingdon (UK) and New York (NY), 2015.
14. European Commission. (2012). Guide to Research and Innovation Strategies for Smart specializations (RIS3). Luxembourg: Publication Office of the European Union. [online] Available at: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf [Accessed 01 Nov. 2018].
15. Foray, D. and Goenaga, X. (2013). The Goals of Smart specialization. *Institute for Prospective Technological Studies: S3 Policy Brief Series*, 1. Luxembourg: Publications Office of the European Union. [online] Available at: <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC82213.pdf> [Accessed 4 Nov. 2018].
16. European Commission. (2012). Frequently Asked Questions on RIS3. [online] Available at: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/faqs-on-ris3>, retrieved on 01/06/2017 [Accessed 05 Nov. 2018].
17. Gianelle, C., Guzzo, F. And Mieszkowski, K. (2017). Smart specialization at work: Analysis of

- the calls launched under ERDF Operational Programmes. DG JRC Technical Report, forthcoming. [online] Available at: http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/222593/Smart+Specialisation+at+work_Analysis+of+the+calls+launched+under+ERDF+Operational+Programmes/ed9f9e8d-c2e1-4667-832f-f1551f62f583 [Accessed 9 Nov. 2018].
18. ESPON. (2012). KIT Territorial Dimension of Innovation and Knowledge Economy. Luxembourg. [online] Available at: https://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/kit.html [Accessed 15 Nov. 2018].
  19. Veugeleers, R. (2015). Do we have the right kind of diversity in innovation policies among EU Member States?. Working paper, 108. WWFOREURORE Welfare Wealth Work, Framework 7 Research Project. [online] Available at: http://www.foreurope.eu/fileadmin/documents/pdf/Workingpapers/WWforEurope_WPS_no108_MS228.pdf [Accessed 21 Nov. 2018].
  20. Boden, M., Dos Santos, P., Haegeman, K., Marinelli, E. and Valero, S. (2015). European Parliament Preparatory Action «Actual and desired state of the economic potential in regions outside the Greek capital Athens», Administrative agreement (aa) no. 2014ce160at056 between DG regional policy (REGIO) and DG Joint Research Centre (JRC). Final Report December. [online] Available at: <http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/documents/20182/143661/European+Parliament+Preparatory+Action+RIS3+in+REMTh+Final+Report/ecc81ce1-3542-4cd6-bb93-c2679e218b43> [Accessed 26 Nov. 2018].
  21. Foray, D., Morgan, K. and Radosevic, S. (2018). The role of smart specialization in the EU research and innovation policy landscape / European Commission. [online] Available at: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/brochure/smart/role_smartspecialisation_ri.pdf [Accessed 28 Nov. 2018].
  22. Mazzucato, M. (2018). Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union: A problem-solving approach to fuel innovation-led growth. Brussels: European Commission. [online] Available at: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/mazzucato_report_2018.pdf [Accessed 01 Dec. 2018].

Стаття надійшла до редакції 03.12.2018.